

Wystąpienie prof. Zbigniewa Opackiego z okazji jubileuszu 15-lecia Wydziału Historycznego UG

Profesor Zbigniew Opacki

Fot. Monika Nagórska

Szanowny Panie Rektorze, Szanowny Panie Dziekanie, Szanowni Państwo!

Świętujemy dzisiaj piętnastolecie funkcjonowania Wydziału Historycznego w strukturze Uniwersytetu Gdańskiego. Z obecnej perspektywy czasowej, gdy dostrzegamy trafność podjętej wówczas decyzji, wydaje się nam, że była ona oczywista. Warto przypomnieć, że istniejąca od 1972 Rada Instytutu Historii wielokrotnie podejmowała inicjatywę w sprawie wydzielenia się ze struk-

tury Wydziału Humanistycznego, a następnie Filologiczno-Historycznego, i utworzenia odrębnego wydziału. Uzyskanie przez nią w 1987 roku uprawnień do nadawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego stworzyło realne przesłanki dla tych inicjatyw. Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych w uczelnianych gremiach kierowniczych istniała świadomość konieczności szybkich zmian strukturalnych i merytorycznych w celu podniesienia poziomu studiów.

Jej wyrazem był podział w 1990 roku Wydziału Humanistycznego na Wydział Filologiczno-Historyczny i Wydział Nauk Społecznych. Struktura, w której znaleźli się historycy, nie satysfakcjonowała.

W tym duchu obradowała powołana 19 kwietnia 1991 roku komisja, w skład której weszli prof. Stanisław Mielczarski, prof. Jan Powierski oraz dr Tadeusz Stegner, a która zaproponowała alternatywne rozwiązania ewolucji strukturalnej Instytutu Historii. Przeważała opinia o zasadności wydzielenia się Instytutu i utworzenia na jego bazie Wydziału Historycznego. Miało to nastąpić od roku akademickiego 1992/1993. Ponieważ wyjście Instytutu ze struktur Wydziału Filologiczno-Historycznego skutkowałoby utratą jednego z uprawnień do nadawania stopni naukowych przez jego część filologiczną, na prośbę ówczesnego dziekana, prof. Jana Daty, zdecydowano o przesunięciu terminu wydzielenia o jeden rok. W ciągu roku nastroje uległy zmianie, przeważała opinia prof. Romana Wapińskiego o niezasadności tworzenia jednokierunkowego wydziału oraz wyrażana przez niego obawa o utrzymanie dotychczasowych uprawnień do nadawania stopni naukowych. W następnym roku ponownie rozważano możliwość powołania odrębnego wydziału, dyskutowano o tym, a nawet powołano liczną komisję, która miała przeanalizować wszelkie aspekty z tym związane.

Gończymi zwolennikami wydzielenia byli profesorowie Bogusław Cygler, Stanisław Mielczarski i Jan Powierski. W latach dziewięćdziesiątych jeszcze raz na posiedzeniach Rady Instytutu postawiony został temat utworzenia samodzielnego wydziału. Na początku nowej dekady ten

temat powrócił. Powołano komisję, której przewodniczył prof. Wiesław Długokęcki, i znowu dyskutowano nad tym problemem na otwartym zebraniu pracowników Instytutu, a następnie na posiedzeniu Rady Instytutu. Ze zmiennym szczęściem dla zwolenników wydzielenia, bo raz przeważały głosy za pozostaniem w strukturach dotychczasowych, a na następnym posiedzeniu – za wyjściem, ale pod pewnymi warunkami. I tak, kolekwalnie rzecz ujmując, „bujano się” tam i z powrotem.

W 2007 roku sprawa „secesji” stała się ponownie przedmiotem dyskursu, już nie tylko wśród historyków, lecz również wśród filologów. I to stanowiło o jego nowym charakterze. Z drugiej strony należy odnotować zmiany generacyjne w składzie Rady Instytutu. Z jej grona w ciągu dekady lat dziewięćdziesiątych i początku następnej ubyli uczeni, którzy zbudowali wielkość Instytutu, określili jego tożsamość i zarazem w jakimś stopniu byli strażnikami jego kształtu organizacyjnego. Wydaje się, że ten czynnik odegrał istotną rolę w zmianie postaw członków Rady Instytutu i w kwestii podjęcia decyzji o tworzeniu nowego wydziału.

Po drugie, wątpliwości, które zdominowały wcześniejsze decyzje o zaniechaniu inicjatyw wydziałowych, mianowicie obawa, że będziemy wydziałem jednokierunkowym, że niestabilność kadrowa może grozić niebezpieczeństwem utraty uprawnień naukowych i tak dalej, stały się już nieaktualne.

W strukturze Instytutu od 1994 roku funkcjonował Zakład Historii Sztuki, kierowany przez prof. Teresę Grzybkowską, który od 1998/1999 rozpoczął kształcenie na poziomie licencjackim, a od 2001 roku na poziomie magisterskim,

na kierunku historia sztuki. Od 2003 roku za sprawą zatrudnienia prof. Lecha Czerniaka zapoczątkowano budowę Zakładu Archeologii, który od roku akademickiego 2004/2005 zaczął prowadzić studia na kierunku archeologia. Można powiedzieć, że fundamenty strukturalne pod nowy, samodzielny Wydział Historyczny, były zbudowane wcześniej, niż stał się on faktem. Duża w tym zasługa kolejnych zespołów dziekańskich, przede wszystkim prof. Jana Iluka i prof. Mariana Szczodrowskiego, oraz kolejnych ekip kierujących Instytutem Historii, w ujęciu chronologicznym: prof. Bogusława Cyglera, prof. Zbigniewa Opackiego i prof. Tadeusza Stegnera.

Inną konsekwencją rozbudowy strukturalnej Instytutu było też jego wzmocnienie kadrowe o uczonych różnych specjalności naukowych. Następująca na przełomie wieków wymiana generacyjna w zespole historyków, związana z odchodzeniem profesorów zwyczajnych, ułatwiała zatrudnianie młodych absolwentów Instytutowych Studiów Doktoranckich. W połączeniu z rozbudową kadrową zakładów prowadzących kształcenie na kierunkach archeologia oraz historia sztuki pozwoliło to na zbudowanie stosunkowo licznej personalnie i silnej naukowo, a zarazem – młodego wiekowo zespołu Instytutu Historii.

Cechą tego zespołu była bardzo wysoka aktywność naukowa i dydaktyczna. Od momentu, kiedy Rada Instytutu uzyskała pełnię praw w zakresie nadawania stopni naukowych, to jest od 1987 do 2007 roku nadała 139 osobom stopień doktora historii, w tym 35 pracownikom naukowym Instytutu, 45 osobom stopień doktora habilitowanego, w tym 23 pracownikom Instytutu. Również Rada procedo-

Fot. Monika Nagórska

wała 35 wniosków o nadanie tytułu profesora, w tym 28 własnym pracownikom Instytutu. Zespół ten znamionowała i znamionuje duża efektywność wydawnicza. Corocznie publikowano 16–17 monografii, kilkaset artykułów i rozdziałów w pracach zbiorowych. Niektóre zakłady wydawały czasopisma naukowe, Zakład Historii Sztuki – „Porta Aurea” od 1992 roku, pod red. Teresy Grzybkowskiej, następnie Andrzeja Woźnińskiego, a ostatnio – Małgorzaty Omilanowskiej; mediewiści – „Gdańskie Studia z Dziejów Średniowiecza” pod red. Jana Powierskiego, następnie Błażeja Śliwińskiego jako „Studia z Dziejów Średniowiecza”; Zakład Historii Starożytnej – „Christianitas Antiqua” od 2003 roku, pod red. Jana Iluka.

Wzrost potencjału naukowo-organizacyjnego Instytutu Historii ujawniał zarazem ewidentną słabość dotychczasowej struktury wydziałowej. Mianowicie środowiska filologów i historyków żyły w zupełnie odrębnych obszarach, by nie powiedzieć – bańkach naukowych. Na przestrzeni kilkunastu lat nie zawiązały się zespoły realizujące wspólne problemy badawcze. Nie próbowano przełamywać odrębności dyscyplin filologicznych i historycznych.

Były też i inne przesłanki, może niekoniecznie o pierwszorzędym znaczeniu, tym niemniej na tyle istotne, że zmiana stała się możliwa. Do tej kategorii zaliczyłbym wielkość Wydziału Filologiczno-Historycznego, z ogromną przewagą filologów w Radzie Wydziału

(ponad 300 nauczycieli akademickich). Rodziło to komplikacje w zakresie kierowania tak dużą jednostką organizacyjną, ale też i różne napięcia między jednostkami organizacyjnymi.

Wśród historyków narastała obawa majoryzacji mniejszego liczebnie środowiska przez jego część większościową, po trosze również utyskiwano na konieczność obradowania na dwóch radach – Instytutu i Wydziału – i tak dalej. Z drugiej strony świadomość własnego potencjału rodziła potrzebę niezależności decyzyjnej oraz finansowej. Innymi słowy – pełnego, podmiotowego wpływu na rozwój własnego środowiska i jego przyszłościowy kształt.

Impuls przyszedł z zewnątrz, od ówczesnego rektora, prof. An-

W DUŻYM UPROSZCZENIU
OCZYWIŚCIE MOŻNA
POWIEDZIEĆ, ŻE PIERWSZE
LATA FUNKCJONOWANIA
NOWEGO WYDZIAŁU,
TO BYŁY LATA NIEZWYKLE
INNOWACYJNE, ALE TEŻ –
NAJEŻONE TRUDNOŚCIAMI.
Z PERSPEKTYWY CZASU
WIDZIMY, ŻE DECYZJA
O JEGO UTWORZENIU BYŁA
ZE WSZECH MIAR TRAFNA.
WYDZIAŁ ZAJĄŁ ZNACZĄCE
MIEJSCE W STRUKTURZE
UNIwersYTETU
GDAŃSKIEGO ORAZ
NA MAPIE WYDZIAŁÓW
HISTORYCZNYCH W KRAJU

drzeja Ceynowy. Na początku 2007 roku rektor zainicjował wyjazdowe posiedzenia rad instytutów w Leźnie, tak filologicznych, jak i historii. Był dobrze przygotowany do uzasadnienia podziału istniejącej dużej jednostki wydziałowej na dwie mniejsze. Na plan pierwszy wysuwał kwestie związane z zachodzącymi zmianami demograficznymi i koniecznością traktowania ich jako wyzwania dla zachowania poziomu zatrudnienia pracowników.

Wydaje się, jeśli dobrze pamiętam, że zbyt wielu oponentów wobec idei wydzielenia się nie było, a wyrazem stanowiska za szybkim przeprowadzeniem tego postulatu było powołanie Komisji, kolejnej już w historii Instytutu, do spraw Utworzenia Wydziału Historycznego. W jej skład weszli profesorowie Józef Borzyszkowski, Jan Iluk, Witold Świętosławski, dr Andrzej Woźniński oraz mówiący te słowa, w charakterze przewodniczącego.

Owoce prac Komisji było przygotowanie wniosku o utworzenie Wydziału Historycznego, zaproponowanie struktury organizacyjnej nowej jednostki wraz ze składem osobowym. Generalnym założeniem przyjętym przez Komisję było zachowanie dotychczasowej struktury zakładowej w Instytucie Historii, utworzenie na bazie Zakładu Archeologii – Instytutu Archeologii, składającego się z czterech zakładów, oraz na bazie Zakładu Historii Sztuki – Katedry Historii Sztuki, składającej się z czterech zakładów. Na posiedzeniu Rady Instytutu 13 kwietnia 2007 roku wnioski wraz z załącznikami został przegłosowany i przesłany do rektora UG. Na posiedzeniu październikowym Senatu podjęto uchwałę o utworzeniu dwóch nowych Wydziałów: Filologicznego i Hi-

storycznego o zaproponowanej strukturze organizacyjnej. Nowe wydziały zostały powołane z dniem 1 stycznia 2008 roku, natomiast rozpoczynały swoją podmiotową działalność z dniem 1 września 2008 roku. Również z początkiem nowego roku rektor Andrzej Ceynowa powołał mnie na organizatora Wydziału.

W 2008 roku upływała kadencja dotychczasowych władz rektorskich i dziekańskich. Zainicjowanie podziału dotychczasowego Wydziału Filologiczno-Historycznego w 2007 roku nie było przypadkową koincydencją. Organizacja nowych jednostek uczelnianych, w tym wybór ich władz dziekańskich i instytutowych, współgrały z kalendarzem wyborczym władz w uczelni. Należy zaznaczyć, że zgodnie z intencją rektora struktura administracyjna oraz stanowisk funkcyjnych w nowym wydziale zaplanowana została nad wyraz oszczędnie. Z punktu widzenia sprawności pracy administracyjnej uważam, że sukcesem było zatrudnienie na nowym wydziale kierowniczki dziekanatu, pani Krystyny Kowalskiej, pełniącej z powodzeniem tę funkcję na poprzednim Wydziale Filologiczno-Historycznym. Pozwoliło to na zaplanowanie funkcjonalnej struktury administracyjnej i pełną jej obsadę z chwilą uruchomienia działalności Wydziału Historycznego.

Przypomnę jedynie, że pierwszym dziekanem został wybrany mówiący te słowa, a prodziekanem ds. naukowych – prof. Andrzej Kowalski z Instytutu Archeologii. Łączył on w swym ręku również kierownictwo wydziałowego Studium Doktoranckiego. Prodziekanem ds. studentów i kształcenia została dr Magdalena Nowak. Instytutem Historii kierowały prof. Anna Paner i dr

Iwona Sakowicz-Tebinka; Instytutem Archeologii – prof. Lech Czerniak i dr Marcin Wąs; Katedrą Historii Sztuki – prof. Małgorzata Omilanowska. W takiej strukturze Wydział funkcjonował jedynie rok, a zmiany, które nastąpiły, wynikały z realizacji założonych celów.

Głównym celem, jaki nam ówczasnie przyświecał, było odwrócenie trendu spadku liczby studentów na Wydziale. Drugim celem było zachowanie dynamiki pracy naukowej środowiska, gdyż ona warunkowała utrzymanie dotychczasowej kategorii w ocenie parametrycznej, a w perspektywie – jej podwyższenie. Ważnym elementem w tej kwestii było szybkie przeniesienie dotychczasowych uprawnień naukowych z Rady Instytutu na Radę Wydziału. Stosowny wniosek przygotowany przez dziekana elekta został złożony w Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego i Centralnej Komisji ds. Stopni Naukowych i Tytułów Naukowych. W październiku 2008 roku uprawnień naukowe Wydziału zostały potwierdzone.

Środkiem służącym realizacji celu głównego, czyli stabilizacji liczby studentów, a następnie jej wzrostu, było wzbogacenie oferty kierunków studiów na wydziale, adekwatnie do możliwości kadrowo-organizacyjnych. Ten zakres działań obciążał przede wszystkim dyrekcje Instytutów Historii oraz Archeologii, a także prodziekana ds. studentów i kształcenia. Oczywiście nie czas i miejsce na szczegółowy opis podjętych działań. Były one nad wyraz intensywne, a zarazem – skuteczne i doprowadziły do utworzenia i uruchomienia czterech nowych kierunków studiów oraz zainicjowania budowy jednostki będącej podstawą nowej w naszym środowisku i na na-

szym wydziale dyscypliny naukowej, mianowicie etnologii. Rozbudowa oferty dydaktycznej o nowe kierunki – krajoznawstwo i turystyka historyczna, religioznawstwo, niemcoznawstwo prowadzone przez Instytut Historii, a także etnologia prowadzona przez Instytut Archeologii – przyniosła pożądany efekt w postaci znaczącego wzrostu liczby studentów z 933 w roku akademickim 2008/2009 do 1192 w roku akademickim 2011/2012.

Zmiany w strukturze Wydziału nastąpiły w Katedrze Historii Sztuki. W wyniku starań jej kierownika, prof. Małgorzaty Omilanowskiej, podniesiono jej status przez przekształcenie w Instytut i wzmocnienie kadrowe. Dyrektorem Instytutu Historii Sztuki została prof. Omilanowska, a zastępcą – dr Andrzej Woziński.

Poważna zmiana nastąpiła również w Instytucie Archeologii, gdzie w wyniku porozumienia z władzami Wydziału Nauk Społecznych oraz za zgodą rektora, prof. Bernarda Lammka, został utworzony Zakład Etnologii. Stało się to możliwe tylko dzięki temu, że zatrudnieni w Instytucie Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa etnologzy, prof. Wojciech Bęben oraz dr Anna Kwaśniewska, za wielostronnym porozumieniem utworzyli Zakład Etnologii w Instytucie Archeologii. Jego kierownikiem został organizator kierunku studiów i nowej na wydziale dyscypliny naukowej – prof. Wojciech Bęben. W skład Zakładu weszli: prof. Andrzej Kowalski, dr Anna Kwaśniewska oraz nowo zatrudniona dr Monika Milewska. Wymienione wyżej zmiany zostały zatwierdzone przez Senat UG na posiedzeniu w czerwcu 2009 roku. Datę podaję nieprzypadkowo, ponieważ wskazuje ona na ogromne tempo prac organizacyjnych.

Przy okazji pragnę podkreślić, że spotkaliśmy się z dużą życzliwością i wsparciem ze strony zespołu rektorskiego, przede wszystkim Jego Magnificencji Rektora, prof. Bernarda Lammka. Rektor wykazał dużo dobrej woli w zakresie rozwiązywania trudnych spraw personalnych nauczycieli akademickich na Wydziale i w relacjach z Wydziałem Nauk Społecznych. Za sprawą jego działań koncyliacyjnych w tak krótkim czasie mogły powstać nowe kierunki studiów i nowe jednostki organizacyjne.

Warto chyba również wspomnieć o ważnej dla nowo powstałego Wydziału uroczystości nadania tytułu doktora honoris causa prof. Henrykowi Samsonowiczowi. Inicjatywa prof. Błażeja Śliwińskiego zyskała poparcie Rady Wydziału, a następnie została pozytywnie przyjęta przez Konwent Godności Honorowych Uniwersytetu Gdańskiego i Jego Magnificencję Rektora, prof. Bernarda Lammka. Święto Wydziału i uczelni miało miejsce 19 listopada 2009 roku.

W dużym uproszczeniu oczywiście można powiedzieć, że pierwsze lata funkcjonowania nowego wydziału, to były lata niezwykle innowacyjne, ale też – najeżone trudnościami. Z perspektywy czasu widzimy, że decyzja o jego utworzeniu była ze wszech miar trafna. Wydział zajął znaczące miejsce w strukturze Uniwersytetu Gdańskiego oraz na mapie wydziałów historycznych w kraju.

Pozostaje mi tylko życzyć aktualnym władzom wydziałowym pomyślnej realizacji misji Wydziału dla dobra nauki i społeczeństwa.

Dziękuję za wysłuchanie.